

מסכת שקלים פרק א' - בְּאֶחָד בְּאֶדְרָר

פני משה

1. ב, א הלכה א'
זמן השמעת על השקלים

מתני'
באחד באדר משמיעין על השקלים. ב"ד שולחין בכל ערי ישראל ומכריזין שיביאו שקליהן מפני שבאחד בניסן צריך להביא קרבנות הצבור מתרומה חדשה דכתיב זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה ודריש בגמ' חדש והביא קרבן מתרומה חדשה וילפינן בגי' כתיב הכא לחדשי השנה וכתוב החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה מה להלן ניסן אף כאן ניסן לפיכך מקדימין שלשים יום שהוא באחד באדר להכריז שיהיה להם זמן להביא שקליהם:
ועל הכלאים. מכריזין שימעטו זרע אחר שנתערב בשדה עד שלא ישאר בו רובע הקב לסאה וכדתנן בפ"ב דכלאים כל סאה שיש בו רובע הקב ממין אחר ימעט:
ובחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכים. המוקפיין חומה מימית יהושע בן נון. ואידי דבעי למיתני לקמן דבטי' באדר שולחנות יושבים במדינה תני נמי הכא ברישא כל הנוהג באותו היום והלכך לא תני אלא להקורין בטי' ולא תני הכא להקורין ביי"ד:
ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות. והשווקים שנתקלקלו בימות החורף ומפני הגשמים בשביל עולי הרגלים. ואית דמפרשי מפני הרוצחים בשגגה שיהיה להם דרך מתוקן לנוס מפני גואל הדם וכדכתיב תכין לך הדרך:

ואת מקוות המים. כדקתני בתוספתא פ"א כל מקום שיש בו ארבעים סאה כשר להקוות עליו. כלומר לפי הצורך להוסיף ולהקוות עליו. ושאיין בו ארבעים סאה ממשכיין לו את אמת המים ומשלימין לו ארבעים סאה כדי שיהא כשר להקוות עליו:

ועושין כל צרכי הרבים. כדמפרש בגמרא דנין דיני ממונות ודיני נפשות וכי' וכלומר שבזמן ההוא פנין ב"ד לעסוק לדברים אלו לפי עת הצורך:
ומציינין על הקברות. עושין ציון שממחים הסיד ושופכין אותו סביב הקברות שלא יאהילו עליהן הכהנים והעושי טהרות ומפני שבימות הגשמים נימוח ציון הסיד וצריך לחזור ולציינו:

ויוצאין. שולחי ב"ד אף על הכלאים שאעי"פ שכבר הכריזו עליהם באחד באדר אף יוצאין הן על כך ולא היו סומכין על ההכרזה בלבד דשמא תנעצלו הבעלים ולא עקרו אותן והיו השלוחים יוצאין ועוקרין אותן:

גמ' ולמה באחד באדר. למה הקדימו כל כך:
כדי וכו'. כדי שיהא להם פנאי שלשים יום ושיביאו את שקליהן בזמן ותיתרום תרומת הלשכה בזמנה להביא קרבנות הצבור מתרומה חדשה באחד בניסן:

ואמר ר' שמואל וכו'. וכדקאמר ר' שמואל תרומת הלשכה בתחלתה היתה באחד בניסן דכתיב והי בחדש הראשון וכו'. ותני עלה שביים שהוקם המשכן בו ביום נתרמה תרומת הלשכה והביאו קרבנות הצבור ממנה:

ר' טבי ר' יאשיה וכו'. ס"ל דלא ילפינן מתרומת הלשכה בתחלתה דשאני תחלתה שאי אפשר היה לא להקדים שעדיין לא הוקם המשכן ולא לאחר שמכיון שהוקם המשכן הוצרכו לתרום הלשכה ולהביא קרבנות הצבור שקברו בו ביום אלא מהכא הוא דילפינן נאמר כאן חדשי זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה ונאמר להלן החדש הזה וגו' לחדשי השנה מה חדשי שנאמר להלן וכו' אף כאן אין מונין אלא מניסן שיהא ניסן ראשון לתרומת הלשכה של חדשי השנה:

אמר ר' יונה שבק ר' טבי ראשה. דהברייתא ולא אמר אלא סופה והרי מסיפא דהברייתא לא שמעינן שיהא ניסן ראש לתרומה לכל חדשי השנה אלא דצריך נמי כדדריש ברישא דהברייתא:

דלא כן כהדא דתני וכו'. וכך הגירסא לקמן בפ"ק דר"ה בהלכה א' דמיתני להא דר' טבי. כלומר וכי לא כן צריך למימר כהדא דתני בספרי דדרשינן הכי וכסדר הכתוב דפקא לן שפיר הכל:

זאת עולת חדש בחדשו. אי לא כתב אלא חדש בחדשו ללמד שיהא תרום תרומה חדשה בתחלת החדש יכול הייתי אומר תהא תרום בכל חדש וחדש לצורך הקרבנות צבור של אותו חדש בלבד ת"ל בחדשו לחדשי השנה ללמד שבחדש אחד הוא תרום לכל חדשי השנה יכול באיזה חדש שירצה יתרום לכל חדשי השנה נאמר כאן חדשי וכו' והשתא לר' טבי דלא אמר אלא כהך סיפא נאמר כאן וכו' אכתי לא הוה ידעינן דתרומת ניסן תהא לכל חדשי השנה אלא דה"א שהכתוב מלמדינו שיהא ניסן ראש לתרומת חדש בחדשו וכן בכל חדש וחדש שלאחריו יהא תרום לאותו החדש והלכך ע"כ צריך נמי לדרשא דרישא דהברייתא:

מְשָׁנָה

בְּאֶחָד בְּאֶדְרָר: מְשַׁמְעִין עַל הַשְּׁקָלִים, וְעַל הַכֵּלָאִים.

וּבַחֲמֵשָׁה עָשָׂר בּו: קוֹרִין אֶת הַמְּגִילָה בְּכַרְכִּים, וּמַתְקִינִין: אֶת הַדְּרָכִים, וְאֶת הַרְחֻבּוֹת, וְאֶת מְקוּוֹת הַמַּיִם, וְעוֹשִׂין כָּל צוֹרְכֵי הָרַבִּים, וּמַצְיִינִין אֶת הַקְּבָרוֹת, וְיוֹצְאִים אֶף עַל הַכֵּלָאִים.

גְּמָרָא

וְלָמָּה "בְּאֶחָד בְּאֶדְרָר"?

כְּדִי שִׁיבִיאוּ יִשְׂרָאֵל אֶת שְׁקָלֵיהֶן בְּעוֹנָתָן. וְתִיתַרְם תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה מִן הַחֲדָשָׁה בְּזִמְנָהּ, בְּאֶחָד בְּנִיסָן,

וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יֵאָחֵז: תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה - כְּתַחֲלָתָהּ, דְּכָתִיב: "וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ הַחֹקֵם הַמְּשֻׁבֵּן" (שמות מ, יז). וְתָנִי עֲלֶיהָ: "בַּיּוֹם שֶׁהוֹקֵם הַמְּשֻׁבֵּן, בּו בַּיּוֹם נִתְרַמָּה הַתְּרוּמָה".

רַבִּי טַבִּי, רַבִּי יֵאֵשִׁיָּה בְּשֵׁם רַב פְּהֵנָּא: נֵאמַר כָּאן: "לַחֲדָשִׁי"³ (במדבר כח, יד), וְנֵאמַר לְהֵלָן: "לַחֲדָשִׁי"⁴ (שמות יב, ב), מֵה "לַחֲדָשִׁי" שֶׁנֶּאמַר לְהֵלָן - אֵין מוֹנִין אֱלָא מְנִיסָן, אֶף "לַחֲדָשִׁי" שֶׁנֶּאמַר כָּאן - אֵין מוֹנִין אֱלָא מְנִיסָן.

אָמַר רַבִּי יוֹנָה: שֶׁבַק רַבִּי טַבִּי רֵאשֶׁה דְּמִתְנִיתָא וְאָמַר סוּפָה?! דַּל כֵּן, כְּהָדָא דְתָנִי: "זֹאת עוֹלַת הַדָּשׁ בְּחֲדָשׁוֹ" (במדבר כח, יד).

יְכוּל יְהֵא תוֹרֵם בְּכָל חֲדָשׁ וְחֲדָשׁ? תְּלַמּוּד לּוֹמַר: "בְּחֲדָשׁוֹ לַחֲדָשִׁי", בְּחֲדָשׁ אֶחָד הוּא תוֹרֵם לְכָל חֲדָשִׁי הַשָּׁנָה. יְכוּל בְּאִיזָה חֲדָשׁ שִׁירְצָה?

נֵאמַר כָּאן: "לַחֲדָשִׁי" (במדבר כח, יד), וְנֵאמַר לְהֵלָן: "לַחֲדָשִׁי" (שמות יב, ב). מֵה "לַחֲדָשִׁי" שֶׁנֶּאמַר לְהֵלָן - אֵין מוֹנִין אֱלָא מְנִיסָן, אֶף "לַחֲדָשִׁי" שֶׁנֶּאמַר כָּאן - אֵין מוֹנִין אֱלָא מְנִיסָן.

² וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יֵאֵשִׁיָּה בְּשֵׁם רַב פְּהֵנָּא = ואמר

³ זֹאת עוֹלַת הַדָּשׁ בְּחֲדָשׁוֹ לַחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה

⁴ הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵן רֵאשֶׁה חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֵן לַחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה

3. ב, א - ב, ב הלכה א'
השמעת על השקלים והכלאים בשנה מעוברת

פני משה

תמן תנינן: בפ"ק דמגילה וגרסיי שם נמי להא דלקמן:
אף שימוע שקלים וכלאים ביניהן. שלא היו משמיעין עליהן בשנה מעוברת אלא באחד באדר השני:

ר' חלבו וכו' הכל יוצאין בארבעה עשר שהוא זמן קריאתה. ארישא דמתני' דהתם קאי דקתני קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה קורין אותה באדר השני ועלה קאמר ר' חלבו התם לעיל בהלכה א' שאם כבר קראו באדר הראשון אלא מפני שנתעברה השנה אח"כ צריכין לחזור ולקרות באדר השני דבכה"ג הכל יוצאין בקריאת יום י"ד בין העיירות ובין הכרכים המוקפין שהוא זמן קריאתה לכל ומסיים שם לא בא אלא ללמדך שהמצות נוהגות באדר שני כלומר עיקר הטעם שצריכין לחזור ולקרותה באדר השני הזה אף על פי שכבר קראו בראשון מפני כך הוא שלא בא אלא ללמדך שהמצות נוהגות הן באדר שני בשאר שנים המעוברות וכדי לידע זה תיקנו שיחזור ויקראו אף על פי שכבר קראו והואיל וכך הוא הכל יוצאין בחזרת קריאה זו בי"ד שהוא עיקר זמן קריאתה ואינן צריכין לחזור ולקרות כל אחד ואחד בזמנו. הכי גריס להא דר' חלבו בפ"ק דמגילה וכן להא דאבתרא לא בא אלא ללמדך וכו' כמו שהבאתי. ולקמן בהלכה זו דמיייתי נמי להא דר' חלבו אציון דמתני' בטי"ו בו וכו' גריס לא בא אלא ללמדך שכל המצות הנוהגות באדר השני נוהגות באדר הראשון וגירסא זו יותר נכונה היא דפריך לא כן אמר ר' חלבו הכל יוצאין וכו'. והא במתני' קתני בטי"ו בו וכו'. ומשני לא בא ר' חלבו אלא ללמדך כו' ואמתני' קראו באדר הראשון וכו' קאי דמכיון דהמצות נוהגות ג"כ באדר הראשון לפיכך הכל יוצאין בי"ד כשחוזרין וקורין באדר השני. ואידי דגריס התם להא דר' חלבו מיייתי נמי לה הכא כדרך השי"ס הזה:

אמר ר' יוסה ויאות! השתא מהדר להא דר' סימון דקאמר אף שימוע שקלים וכלאים ביניהן ועלה קאמר ר' יוסה ושפיר הוא כך שהרי כלום אמרו משמיעין על השקלים באחד באדר לא כדי שיביאו שקליהן בזמן שהוא באחד בניסן ושלא יאחור מזה הזמן ואם אומר את באחד באדר הראשון יהיו משמיעין הרי עד כדון יש זמן עוד ששים יום עד אחד בניסן ועיי' כך יתעצלו מלהביא שיאמרו עדיין יש לנו זמן הרבה או שישכחו ונמצא שיבאו לידי איחור זמן הקבוע לכך:

אמר ר' יוסה ויאות. השתא מהדר להא דר' סימון דקאמר אף שימוע שקלים וכלאים ביניהן ועלה קאמר ר' יוסה ושפיר הוא כך שהרי כלום אמרו משמיעין על השקלים באחד באדר לא כדי שיביאו שקליהן בזמן שהוא באחד בניסן ושלא יאחור מזה הזמן ואם אומר את באחד באדר הראשון יהיו משמיעין הרי עד כדון יש זמן עוד ששים יום עד אחד בניסן ועיי' כך יתעצלו מלהביא שיאמרו עדיין יש לנו זמן הרבה או שישכחו ונמצא שיבאו לידי איחור זמן הקבוע לכך:

כלום אמרו וכו'. וכן לענין כלאים שכלום אמרו שיוצאין אף על הכלאים בטי"ו בו אף על פי שכבר הכריזו לא הטעם אלא כדי שיהו הצמחין ניכרין ואם לא עקרו הבעלים הכלאים מהן יעקרו השלוחין היוצאין ואם אומר את שיהא זה הכל באדר הראשון הרי עד כדון אינן דקיקין דקין ואינן ניכרין שעדיין לא הגיע בשנה מעוברת לכך והלכך אין זה אלא בא' באדר השני:

ר' חזקיה שאל. אי הכי מעתה נימא דבני בבל שהן רחוקין מירושלים יהו משמיעין על שקליהן מראשו של חדש אדר הראשון שהרי לא עיקר הטעם אלא כדי שיביאו וכו' ותתרום התרומה בזמנה באחד בניסן ומכיון שהן רחוקין צריכין זמן רב לכך והא אנו סתמא תנו באחד באדר משמיעין וקאמרת דבאחד באדר השני הוא ומשמע דאין חילוק בין קרובים לבין רחוקים ואמאי ונימא דבני בבל יהו משמיעין באחד באדר הראשון. ובדפוס אצל שי"ס הבבלי הגיה אחד מראשו של חורף וא"צ להגיה"ה זו:

התיב ר' עולא קומי ר' מנא. על הא דשאל ר' חזקיה כמסתפק ואומר מעתה בני בבל וכו' והא תנינן לקמן בפ"ג בגי' פרקים בשנה תורמין את הלשכה וכו' וקס"ד דבאלו גי' פרקים היו חלוקין ג"כ לזמן הבאת השקלים של קרובים ושל רחוקים וכדמסיים לקמיה:

א"ל וכו'. כלומר מסקנת דברי ר' עולא הן דא"ל לר' מנא מאי לאו דימר הכי אילין דקריבין מביאין הן בפרוס הפסח ותורמין אז מאלו הקרובין ואילין דרחיקין וכו' ואילין דרחיקין מנהון עוד בפרוס החג וא"כ מאי מספקא ליה לר' חזקיה הא מהאי מתני' משמע הכי בהדיא:

א"ל ר' מנא. דלא היא שהבאת השקלים להלשכה כולה כאחת היתה באה מהכל מהקרובים ומהרחוקים והיו הכל מגיעין ומביאין ברוב השנים בזמנו אלא שבאלו גי' פרקים היו תורמין הלשכה ומפרישין ממנה להביא קרבנות הצבור וכדי לפרסם הדבר וכדמסיים ואזיל ולמה אמרו וכו' כדי לעשות פומבי לדבר:

הבאת משנה

תמן תנינן:
[**קראו את המגילה באדר הראשון, ונתעברה השנה, קורין אותה באדר שני.**]
"אין בין אדר הראשון לאדר השני - אלא: מקרא מגילה, ומתנות לאביונים" (מגילה ו:).

ממרא פרשנית
הלכותית
על המשנה

רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי:
אף: שימוע שקלים,
וכלאים ביניהם.

ממרא פרשנית
הלכותית
על הישא של
המשנה

רבי חלבו ורב הונא ורב בשם רבי חיה רבה:
הכל יוצאין בארבעה עשר שהוא זמן קריאתה.

סווע מסברה
לחב"ל

אמר רבי יוסי:
ויאות!

כלום אמרו: "משמיעין על השקלים",
לא כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן?
אם אתה אומר באדר ראשון, עד כדון אית בשתא שיתין יומין.
כלום אמרו: "יוצאין אף על הכלאים", לא כדי שיהיו הצמחין ניכרין?
אם את אומר באדר ראשון, עד כדון אינן דקיקין.

שאלה

רבי חזקיה שאל:
מעתה, בני בבל משמיעין על השקלים מראשו של חורף?
כדי שיביאו ישראל שקליהן בעונתן,
ותיתרום תרומת הלשכה מן החדשה בזמנה באחד בניסן.

קשיא

התיב רבי עולא קומי רבי מנא:
והא תנינן:
"בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה:
בפרוס הפסח,
בפרוס העצרת,
בפרוס החג" (שקלים ז:).

אמר ליה: נימר אילין דקריבין - בפרוס הפסח.
אילין דרחיקין - בפרוס העצרת.
ואילין דרחיקין מהון - בפרוס החג!

ב,ב

פירץ

אמר ליה:
כולה כאחת היא באה.
ולמה אמרו "בשלשה פרקים"?
כדי לעשות פומבי לדרב.

⁶ הגהות הגר"א ועוד לא גורסים כאן את דברי רבי חלבו אלא בעמוד הבא.
העדפתי לפרש לפי פני משה

⁷ הגהות הגר"א

4. ב, ב הלכה א'
תרומות למשכן

פני מטה

הן נקרא. אלו המקראות:
ולא נבחת. ומלשון בושח הוא.
במבוא תרומה בבית בהתניה:
לטובה. לא כתיב אלא כל נדיב לב
הביאו ולרעה וכתב ויתפרקו כל
העם וכן כולם דקחשיב ואזיל:
אכן. כן נמי מצינו:
השכימו השחיתו. כתיב כל
השחתה וכו' וכדכתיב וישכימו
ממחרת וגו' ויקמו לצחק:
על אופי. מנהג:
תני ר' יוסי בן חנינא הדא מתניתא
ועשית כפורת זהב וגו'. כלומר הא
דנתבעין לנדבת משכן ונותנין
לכפרה על עון זה היה וכדריש
ועשית כפורת וגו' זהו המקרא
הראשון הנאמר בפרשה דכתיב ביה
זהב גבי ועשית וכפורת רמוז על
הכפרה:
שלוש תרומות נאמרו בפרשה
הזאת. ויקחו לי תרומה תקחו את
תרומתי וזאת התרומה אשר
תקחו:
תרומת המשכן למשכן וכו'. לעשות
בה מה שירצו לשאר כלי המשכן:
אף בפרשה הזאת. שנאמר בה
העשיר לא ירבה וגו' נאמר בה ג"כ
שלוש תרומות מחצית השקל תרומה
לה' יתן תרומת ה' לתת את תרומת
ה' וא"כ מהיכא נפקא לך דקרא
דהעשיר לא ירבה על תרומת אדנים
הוא דנאמר:

רבי יהודה בר פאי בשם רבי:
הן נקרא ולא נבעת?!

לטובה - "כל נדיב לב"⁸ (שמות לה, כב).
לרעה - "ויתפרקו כל העם"⁹ וגומר (שמות לב, ג).

לטובה - "ויוצא משה את העם"¹⁰ (שמות יז, יז).
לרעה - "ותקרבון אלי כלכם"¹¹ (דברים א, כב).

לטובה - "אז ישיר משה ובני ישראל"¹² (שמות טו, א).
לרעה - "ותשא כל העדה"¹³ וגו' (במדבר יד, א).

אמר רבי חייא בר אבא:

"אכן השכימו השחיתו"¹⁴ (צפניה ג, ז) - וכל השחתה שהיו עושין, בהשכמה היו עושין אותה.

אמר רבי אבא בר אהא:

אין את יכול לעמוד על אפיא של אומה זו.
נתבעין לעגל - ונותנין,
נתבעין למשכן - ונותנין.

תנא רבי יוסי בן חנינא הדא מתניתא:

"ועשית כפורת זהב טהור"¹⁵ (שמות כה, ז) - יבא זהב של כפורת, ויכפר על זהב של עגל!"

רבי חגי בשם רבן שמעון בן גמליאל:

שלוש תרומות נאמרו בפרשה הזאת: תרומת אדנים,
ותרומת שקלים,
ותרומת המשכן.

"דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה"¹⁶ וגו' (שמות כה, ב) - זו תרומת אדנים.

"מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי"¹⁷ (שמות כה, ב) - זו תרומת שקלים.

"וזאת התרומה אשר תקחו מאתם"¹⁷ (שמות כה, ג-ז) - זו תרומת המשכן.

"תרומת המשכן" - למשכן, מה שירצו יביאו¹⁸.

"תרומת שקלים" - לקרבן, מה שירצו יביאו¹⁹, אבל יד כולן שוה.

"תרומת אדנים" - לאדנים, "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט"²⁰ (שמות ל, יג-טו).

אמר רבי אבון:

אף בפרשה הזאת נאמר בה שלוש תרומות. "מחצית השקל תרומה לה' ...

יתן תרומת ה' ...

לתת את תרומת ה'" (שמות ל, יג-טו).

⁸ וביאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו ח וזום וטבעת וכומוז כל כלי זהב וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה'

⁹ ויתפרקו כל העם את נמי הזהב אשר באונייהם וביאו אל אהרן

¹⁰ ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר

¹¹ ותקרבון אלי כלכם ותאמרו ונשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן

¹² אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי גאה גאה סוס זרעוני רמה בים

¹³ ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא

¹⁴ אמרתי אף תיראי אותי תקחי מוסר ולא יפרת מעונה כל אשר פקדתי עליה אכן השכימו השחיתו כל עלילותם

¹⁵ ועשית כפורת זהב טהור אמתים וחצי ארפה ואמה וחצי רחבה

¹⁶ דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי

¹⁷ ג וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת. ד ותכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועיזים. ה ועדת אילם מאדמים ועדת תחשים ועצי

שטים. ו שמן למאור בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים. ז אבני שהם ואבני מולאים לאפד ולהשן

¹⁸ הגהות הגר"א

¹⁹ הגהות הגר"א

²⁰ יג זה יתנו כל העבר על הפקדים מחצית השקל בשקל הקדש עשירים גרה השקל מחצית השקל תרומה לה'. יד כל העבר על הפקדים מן

עשירים שנה ומעלה יתן תרומת ה'. טו העשיר לא ירבה והדל לא ימעט מן מחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשתיכם.